

HET NIEUWS VAN TOEN

familiae de nostris

2023

www.twa2.nl

EDITIE 19



Dorestad centrum van de middeleeuwse handel

Ligging

Er zijn verschillende schriftelijk bronnen uit de vroege middeleeuwen die naar de locatie van Dorestad verwijzen. Volgens een wereldbeschrijving uit de zevende eeuw stroomde de Rijn langs Dorestad en werd deze plaats in het land van de Friezen gesitueerd. Onder het land van de Friezen werd toen het hele westelijke deel van het tegenwoordige Nederland gerekend. Ook Liudger, een geestelijke die in de achtste eeuw nabij Utrecht geboren was, rekende deze plaats, die hij in één adem met Dorestad noemde, tot het toenmalige Friesland. Aan het einde van de achtste eeuw voer de Angelsaksische geestelijke Alcuin de Rijn op. Vanuit Utrecht trok hij langs Dorestad stroomopwaarts naar Keulen en verder. Het was dezelfde route die plunderende Vikingen in 834 kozen.

Dat Utrecht en Dorestad niet ver van elkaar lagen, wordt expliciet in een oorkonde van Karel de Grote uit 777 vermeld, waarin staat dat het oude Utrecht onder (stroomafwaarts van) Dorestad lag. In de oorkonde vinden we bovendien verschillende aanwijzingen voor een meer nauwkeurige plaatsbepaling van Dorestad. Deze blijkt, zoals in de tekst hierboven te lezen is, in de buurt van zowel de Rijn als de Lek te liggen. Ten oosten van de kerk van Dorestad, waarover de oorkonde gaat, bevond zich volgens de tekst namelijk een waard tussen de Rijn en de Lek.

Blijkbaar lag Dorestad op het splitsingspunt van beide rivieren. Diezelfde waard, en ook de kerk, vinden we weer terug in het goederenregister van de Utrechtse kerk uit de vroege tiende eeuw, waarvan het begin hieronder is weergegeven. In deze lijst komen we bij Dorestad enkele plaatsen tegen die we tegenwoordig nog steeds in de nabijheid van Wijk bij Duurstede kunnen vinden, namelijk Beusichem en Rijswijk.



Afbeelding: Impressie van Dorestad

Dorestad was in de middeleeuwen een belangrijke en succesvolle interregionale handelsplaats. De bloeitijd was van het einde van de 7e tot het midden van de 9e eeuw. Dorestad zou zijn bestaan vooral hebben ontleend aan de langeafstands- en regionale handel. Het wordt verder wel beschouwd als een plaats waar uitwisseling plaatsvond tussen christelijke Franken en niet-christelijke Friezen en Vikingen.

Aan het einde van de 7e eeuw werd Dorestad omschreven als patria Frigonum (land der Friezen.) Het was in zijn bestaan tot aan het begin van de 8e eeuw vaak de inzet in de oorlog tussen de Friezen en de Franken.

Eigen afbeelding: Dorestad en haar belangrijkste handelsteden

Rond 719 kwam Dorestad in de strijd tussen de Friezen en Franken definitief in Frankische handen door Karel Martel.

In circa 840 droeg Lotharius I Dorestad over aan de Deense broers Rorik en Harald. Rond het midden van de 9e eeuw raakte Dorestad in verval.



Afbeelding: Impressie van de haven in Dorestad met paalwoningen

Omdat de haven van Dorestad zo groot was, was de stad moeilijk te verdedigen tegen de Vikingen. De Vikingen bleven maar aanvallen. In de 8e eeuw werd het klimaat in Scandinavië zachter en kon er meer voedsel worden verbouwd door de Vikingen. Er werden daardoor meer mensen geboren en zo hadden de Vikingen meer manschappen om te gaan plunderen. Op een gegeven moment waren de inwoners van de stad er zelfs aan gewend. Ze gingen gewoon door met handelen en bouwden de stad steeds weer opnieuw op. Toch raakte Dorestad aan het eind van de 9e eeuw haar positie als handelscentrum en daarmee haar glorie kwijt.



Vernielde spoorbrug bij Rhenen

Uit: ‘Verhalen van een jeugd’



**AREND
HORJUS**

De reis naar Maastricht

In het voorjaar van 1946 ben ik naar Maastricht gegaan om bij de grensdouane te gaan werken. Het was toen een hele operatie om daar te komen omdat de bruggen over de grote rivieren er allemaal nog uit lagen, bovendien lag het hele openbare verkeer nog op zijn rug. In mijn aanstelling stond dat ik mij op een maandagmorgen moest melden op het hoofdbureau in Maastricht. Dat was een probleem, ik moest dan zondags reizen en dat was uitgesloten. Als ik eerder ging had ik geen kosthuis. De enige oplossing was om 's maandagsmorgens te vertrekken en mij dinsdags te melden.

Maar dan waren alle problemen nog niet opgelost want er was nog de vraag: "Hoe kom ik in Maastricht?" Een aangetrouwde neef, Willem Visser, was militair en moest maandagsmorgens met een legertruck naar Zwolle. Met hem kon ik mee rijden tot Zwolle.

Om 8 uur dertig zijn wij uit Makkum vertrokken. De wegen waren nog bar slecht. Ik kan mij nog herinneren dat wij op verschillende plaatsen gedeelten over ijzeren platen reden. Hoe het met de brug over de IJssel was weet ik niet meer, maar over de Veluwe reed een trein. Vanaf Utrecht met een trein naar Vianen, daar lag de brug over de Lek er uit. Er was een pontonbrug.

De passagiers uit de trein werden overgeladen in vrachtwagens van het leger. In de laadbakken waren langs de rand houten banken geplaatst en daar moest je op zitten. Zo ging het over de Linge, de Waal en de Maas.

De hele Betuwe achter in een vrachtwagen hobbelen, want de wegen waren praktisch allemaal stuk. In Brabant kon ik weer in een trein stappen. Ik had een houten koffer bij mij, die ik ook als zitplaats kon gebruiken. Die schoof ik daar de trein in en direct gingen daar enkelen op zitten, want de trein was overvol. Dat was niet mijn bedoeling en dat heb ik hun dan ook goed kenbaar gemaakt. Tegen twaalf uur 's avonds kwam ik in Maastricht aan en moest ik mijn kosthuis nog opzoeken.

De volgende dag ging ik lopend naar het hoofdbureau want een fiets had ik nog niet. Ik moest bij de hoogste chef komen en die wees mij er op dat ik een dag te laat was. Ik antwoordde hem dat ik dat wel wist maar dat ik uit principe niet op zondag wilde reizen en de dag tevoren al vroeg uit Makkum was vertrokken. Achteraf gezien heb ik daardoor een hele goede beurt bij hem gemaakt.

Patrouille

Het hoofdkantoor lag midden in de stad en er werd mij opgedragen om mij zo spoedig mogelijk te melden bij de grenspost. Dat was een goed uur lopen en het was inmiddels tegen etenstijd. 's Middags moest ik al met een oudere douanier lopen langs de grens. Omdat het onmogelijk was om tussentijds naar mijn kosthuis te gaan voor een ontbijt (minstens een uur heen en een uur terug) mocht ik met een douane mee die daar vlak bijwoonde voor een ontbijt. 's Nachts moest ik opnieuw op patrouille langs de grens.

Men gaf mij een geladen karabijn (ik had nog nooit eerder geschoten, maar dat deed er volgens die chef er niet toe) en moest met een collega de donkere nacht in. Ergens midden in het veld kreeg ik de opdracht daar te gaan liggen en als er iemand de grens overkwam, hem aan te roepen om zich te laten fouilleren op smokkelwaar. Als hij er vandoor ging moest ik schieten.

Mijn collega ging een driehonderd meter verder liggen. In het donker kon ik hem niet meer zien. Daar drie uur liggen in het donker is beslist geen geintje en als het donker is en je concentreert je op iets, bijvoorbeeld een paal, dan begint dat voorwerp te bewegen.

De volgende nacht moest ik weer op wacht, maar ik weigerde om een geladen karabijn mee te nemen. Ze hebben toen de kogels er uitgehaald. Stel je voor dat ik iemand dood schoot omdat hij een pungel met garen de grens over smokkelde (garen werd toen veel gesmokkeld).

Net voordat ik daar kwam, kwamen ze soms bij tientallen tegelijk de grens over. Ze hadden de smokkelwaar onder hun kleren verborgen en omdat er geen tijd was om ze mee te nemen naar het grenskantoor, hield de douane zijn jas omhoog waarachter de man of vrouw zich kon ontdoen van zijn waren.

Heen en weer

In die drie maanden ben ik nog een keer thuis geweest. Om drie uur ben ik met de trein uit Maastricht vertrokken. Vanwege een betere verbinding ben ik via Amsterdam gegaan, waar ik ongeveer 12 uur 's nachts aankwam. Ik heb op een bank op het perron geslapen. Voor zeven uur ben ik met de trein naar Enkhuizen gegaan en vandaar met de Stavense boot naar Stavoren.

Om goed twaalf uur was ik in Makkum. Van de terugreis naar Maastricht kan ik mij alleen herinneren dat ik in Heerenveen in de verkeerde trein stapte. Toen ik in de coupe ging zitten zei ik: "Gelukkig gaan wij naar warmere streken." "U gaat naar het Noorden" zei een medepassagier, "want deze trein gaat naar Leeuwarden." Gelukkig was de trein naar het Zuiden nog niet vertrokken, zodat ik daar nog tijdig in kon stappen.

Ontslag met bonus

Ik verveelde mij echter dood en heb mijn ontslag gevraagd bij de inspecteur. Die heeft behoorlijk op mij ingepraat om te blijven, maar ik had het wel gezien. Drie maanden ben ik hulpcommies geweest, twee fietsbanden en een nieuw windjack heb ik er van overgehouden.

ANTJE DE GRAAF > HYLKE JANS DE GRAAF > JAN PIERS DE GRAAF > PIER JANS DE GRAAF > TRIJNTJE PIERS VAN PRINS >
 PIER DOUKES PRINS > TRIJNTJE JOHANNES > JOHANNES TJEBBES > TJEBBE JOHANNES > JOHANNES WYGERS >
 WYGER FOLCKERTS > FOLCKERT WYBES > SAEP MEYERTSDR HAERSMA > MEYERT JELCKES HAERSMA > JELCKE AESDGER HAERSMA >
 AEDGER AGGESZ HAERSMA > HIS RIENCKSDR VAN BOCKEMA DONIA > BOTH FEYCKESDR SICKINGE > LAMKJE ROORDA >
 FRANS GOFFESZ ROORDA > GOFFE FRANSES ROORDA > FRANS GOFFES ROORDA > GOFFE JOHANS ROORDA >
 JOHAN FRANSES ROORDA > FRANS GOFFES, ROORDA, SR. > GOFFE RUURDS THOE BERLIKUM EN SPANNUM >
 RUURT HARINGHS ROORDA > HARINGH SYBRENS ROORDA > SYBREN RUURTS ROORDA > RUURT (REFRIDUS) JOHANS ROORDA >
 SYTS HESSELSDR HERMANA > HESSEL DOUWES HERMANA VAN HAERSMA > DOUWE HESSELS HERMANA VAN HAERSMA >
 FOLCWALDA HERMANA VAN HAERSMA > ONBEKEND FOLCWALDA > KONING RADBODUS II > KONING ALDGILLUS II >
 KONING RADBODUS I

Rêdbêd

ROLAND DE JONG

In editie 18 was ik al begonnen met het schrijven over Redbod en over Frisia Magna, het gebied waarover hij regeerde.

Algemeen wordt aangenomen dat Redbad Aldgillis in 679 of 680 opvolgde. In tegenstelling tot zijn voorganger koning Aldgillis wil Redbad niet lijden onder de kerstening van de Angelsaksische en Frankische missionarissen. Het begin van zijn regering verliep echter niet goed. Hij kwam al snel in conflict met het Frankische rijk en verloor een groot deel van het Friese grondgebied in de Rijndelta aan de vijand.

De eerste reeks conflicten met de Franken vond plaats in de periode tussen 688 en 695. De Franken stonden onder het bewind van hofmeier Pippyn van Herstal, die te machtig was voor de Friezen die bijvoorbeeld in de slag bij Dorestad onder het bewind stonden van Redbad. Halverwege de jaren negentig sloten Redbad en Pepijn vrede, waarbij Redbad afstand nam van Citerior Fresia, het gebied ten zuiden van de Oude Rijn. Onderdeel van die vrede was het sluiten van een huwelijk tussen Redbads dochter Thiadsvind en Grimoald, een zoon van Pepijn van Herstal. Het huwelijk van Grimoald en Thiadsvind was in 711, het is niet bekend of er kinderen uit dat huwelijk zijn. Na de Slag bij Dorestad werd het zendingswerk in Fryslân voortgezet onder de bisschoppen Willibrord en Wigbert van Rathmelsigi. De Friezen hielden vast aan de traditie van het heidense geloof met de verscheidenheid aan goden. Ook kan worden aangenomen dat de Friezen onder Redbad het zendingswerk zagen als een middel van de Franken om Fryslân onderdeel te maken van het Frankische Rijk. De Frankische missionaris Wulfram kon zich vrij door de Friese landen bewegen en probeerde zelfs Redbad voor het christendom te winnen. Redbad weigerde en zette zijn strijd tegen de Franken en het christendom voort.

Redbad was een machtige heerser met grote kwaliteiten, maar hij was ook iemand die de conflicten gebruikte om nieuwe bezittingen te verwerven. Zo werden landgenoten soms beschuldigd van verraad, waardoor ze hun bezittingen aan de koning verloren. In 708 beval hij de arrestatie van Wurssing, een edelman en asega die bekend stond om zijn onpartijdige oordelen. Wurssing (de grootvader van de latere missionaris Liudger) wist echter te ontsnappen.

In het jaar 714 werd Grimoald vermoord. De latere traditie wilde een heidense Fries verantwoordelijk stellen voor de moord, die daartoe opdracht had gekregen van Redbad, maar met de huidige informatie is het niet meer mogelijk om aan dat vermoeden vast te houden.

Toen Pepijn later in het jaar 714 weigerde, kwamen de Franken in problemen met de opvolging. Het gevecht tussen Karel Martel en zijn stiefmoeder Plektrudis werd door Redbad benut om de Rijndelta en het gebied ten zuiden daarvan in Friese handen te krijgen. Hij creëerde een nieuw Friese leger, trok ermee op weg naar het zuiden en vocht daar net zolang tot alle Friese landen weer onder zijn heerschappij zouden komen te staan. Hij sloot een alliantie met de Frankische hofmeier Ragenfrid en het leger van Redbad kon in 716 het grondgebied van de Franken in Keulen betreden. De Slag om Keulen was de enige keer dat de Franken een veldslag onder Karel Martel verloren. In de landen die Redbad had veroverd, werden de kerken gesloopt of platgebrand en werden de priesters en missionarissen verdreven, de heidense altaren en tempels kregen hun oude plaats terug. De stad Keulen werd uiteindelijk met veel geld vrijgekocht. De Friese legers keerden met een grote buit en veel krijgsgevangenen terug naar het noorden. Redbad maakte plannen om Frankrijk voor de tweede keer binnen te vallen en was op zoek naar een grote strijdmacht. Door de dood van Redbad in het najaar van 719 worden de plannen niet meer uitgevoerd.

Redbad stierf in de late zomer of vroege herfst van het jaar 719. Bij zijn dood liet Redbad een groot en heidens Fryslân achter. Het is niet duidelijk hoe Redbad werd gedood, noch is de begraafplaats bekend. Volgens de legenden zou het graf van Redbad zich op of onder de Redbadberg in het Oost-Friese Dunum bevinden. Anderen beweren dat hij onder een grote steen in Bearumerfean ligt. In de oude verhalen waren er Redbadsbergen op Helgoland en het beschutte eiland Bant. Een andere mogelijkheid is dat Redbads lichaam werd verbrand in de heidense traditie.

De primaire bronnen geven niet aan wie hem opvolgde. Vermoedelijk waren er problemen met de opvolging, omdat de Frankische tegenstander Karel Martel na de dood van Redbad gemakkelijk het Friese rijk kon binnenvallen en de Friezen kon onderwerpen. Het verzet van de Friezen was zwak na de dood van Redbad. Tijdens de uitbreiding van het Frankische Rijk hoefde Karel Martel zich niet te beperken tot Citerior Frisia, Fryslân ten zuiden van de Rijn, maar wist hij Fryslân vliegend te veroveren.

Na de dood van Redbad in het jaar 719 wilden de Friezen niets weten over de christelijke bekering van de Franken en hun missionarissen en waren daarom trouw aan de positie van koning Redbad. Al in 716 werd Bonifatius tegengehouden door Redbad. Bonifatius werd door de Friezen vermoord toen hij in het jaar 754 of 755 zijn zendingswerk in Fryslân hervatte. Volgens de Frankische en de christelijke schrijvers had Bonifatius de "martelarendood" ondergaan. Daarna zijn er geen bewijzen meer van verzetsdaden tegen de Franken en het christendom.

Afbeelding: Stamlijn van mijn grootmoeder tot aan Rêdbêd

Zowel Karl Martel als Karel de Grote moesten verschillende keren ten strijde trekken om een stukje Fryslân te veroveren, maar rond het jaar 800 werd Fryslân onderdeel van het Frankische Rijk.

Redbad leefde in de vroege middeleeuwen, een tijdperk waarvan weinig schriftelijke bronnen bewaard zijn gebleven. Over zijn jeugd is eigenlijk niets bekend. Hoewel in latere kronieken wordt beweerd dat hij een zoon was van koning Aldgillis, is daar geen bewijs voor in het bronnenmateriaal uit die tijd. Waarschijnlijk groeide hij echter op in een gezin dat tot de Friese elite behoorde en pas na de dood van Aldgillis aan de macht kwam. Met wie hij getrouwd was, is ook onbekend. Volgens de primaire bronnen had hij in ieder geval een dochter die getrouwd was met de zoon van hofheer Pippyn van Herstal, en was er sprake van een zoon die als klein kind stierf.

Latere schrijvers vertellen over het feit dat hij vier kinderen had: Aldgillis, Poppo, Aldgillis II en Thiadsvind, maar dat wordt door hedendaagse historici als een vermoeden beschouwd.



Radbod die zich op het laatste moment niet liet dopen; Borduursel uit (vermoedelijk) het begin van de 16e eeuw.

Op het aurifries (een ambachtelijke borduurtechniek waarbij men gouddraad op een weefsel aanbrengt) wordt het legendarische moment afgebeeld, waarop de Friese koning Radbod op het laatste moment weigert zich door bisschop Willibrord te laten dopen. De naakte koning links op het fragment trekt haastig zijn linkerbeen terug uit het grote, schaalvormige doopbekken met brede sokkel, en weert een uitnodigend gebaar van Willibrord af. De bisschop zelf, rechts naast het bekken, en drie van zijn geestelijken daarachter kijken in verwarring toe. Een vierde aanwezige uiterst links schijnt bij koning Radbod te horen. Willibrord draagt een koormantel en een mijter met kleurige stenen. Over de rand van het doopbekken hangt een wit doopkleed met goud afgezoomd. Op de voorgrond staan op de tegelvloer een schenkan en een daarbij horende grote schaal.



Faust door Eugène Ferdinand Victor Delacroix

Dr. Faustus in Leeuwarden

Een gelokaliseerde Friesche sage

JOSEF COHEN (1917)

Faust heeft niets met familiae de nostris te maken, Leeuwarden natuurlijk wel en daarom vond ik het leuk om deze sage te plaatsen.

Er zijn vele versies van Faust en zelfs van de Leeuwarderversie zijn er meerdere. Ik heb gekozen voor de onderstaande versie, opgeschreven door Josef Cohen en in 1917 uitgegeven.

Avonturen van Doktor Faustus in Leeuwarden

Van alle beroepen, die er op de wereld bestaan, valt dat van barbier het minste mee. Want om barbier te zijn, moet men niet alleen goed kunnen inzeepen, en goed 't mes op wang en keel van den klant kunnen zetten, doch bovenal moet men uitstekend menschenkenner zijn.

Een barbier in Leeuwarden was beroemd om zijn inzeepen, en het eigenlijke scheren verstond hij op een haar, doch een goed menschenkenner was hij niet, hetgeen uit het volgend verhaal moge blijken.

Op een kwaden dag stapte er een deftig heer bij hem binnen, die hem kort beval: "Scheren!"

De barbier begreep onmiddellijk, dat hij zijn kunst moest toonen. Hij zeepte stevig in—de meeste coiffeurs van tegenwoordig weten niet, wat een kunst 't inzeepen al is—, en toen 't schuim hoog vlokte op het gelaat van den klant, zette de scheerder er 't mes op.

Hij schrapte aan de kin en werkelijk, 't haar ging er af. Daarom begon hij aan den anderen kant, maar toen bemerkte hij tot zijn misnoegen, dat aan de zijde, waar hij had geschoren, de baard weder aanving te groeien. Dat mocht niet gebeuren.... Hij stapte fluks naar de plek des gevaars, en hij schrapte en schraapte naar den aard, maar juist, terwijl hij zich hier vooroverboog, om te zien, of 't vel wel blank was, schoot ginds met geweld het haar weder uit; de barbier gevoelde zich als een amateur-tuinman, die het kweekgras van zijn grond wil uitroeien en die na een middag moeitevol werk nog net zoo ver is als voor dien. "Ja mijnheer—" zei hij benepen, "'t gaat moeielijk." "Wat gaat moeielijk? 't Scheren?! O, dan zal ik mezelf wel helpen."

Tegelijkertijd nam de klant het mes, en sneed zich het hoofd af, dat hij met vaste hand vlak voor zich neer zette. Daarna zeepte hij—de barbier was er verwonderd over, en dat zijn de barbiers anders niet licht, want ze zien en hooren meer dan een ontdekkingsreiziger—de wangen in, en in een ommeentje bleef er geen schaduw van dons op 't vel. Toen hij gereed was, zette hij 't hoofd op den romp, en zei, dat hij nu zijn schuld wilde voldoen.

Voor de baas een woord had kunnen uiten, drukte hem de deftige heer een gouden dukaat in zijn hand, en riep uit: "Dat zal wel genoeg zijn, denk ik."

Nu overkomt het een Leeuwardensch barbier niet elken dag (al scheert hij niet slechter dan een collega in Amsterdam of 's Gravenhage), dat hij met een gouden dukaat wordt betaald. Hij wilde zijn vrouw in zijn geluk doen deelen. Hij was al bij haar, vóór hij 't wist: wat bewijst, dat hij net en soliede was in zijn levenswandel.

"Vrouw! Kijk eens, wat ik gekregen heb." Ze tuurde naar de palm zijner

rechterhand en haalde minachtend haar schouders op. "Een duit! Wat is dáár voor bijzonders aan?"

Ja, het was een duit en geen dukaat, waarmede de rekening was gequiteerd, en dáárvoor kon hij 't niet doen. Zeker een vergissing van den voornamen heer. Waar zou deze logeeren? Natuurlijk in het Hooghuis. Hij er naar toe!

"Wat is dat?" riep Faust, want niemand anders was het, "wat is dat? Zeker een vergissing Wacht! hier heb je een nieuwen dukaat. Zie je goed, dat 't een dukaat is?" "Ja," zei de scheerder.

Thuis keek hij er nog even naar, vóór hij zijn vrouw de munt toonde. Gelukkig, want ook nu hield hij in zijn hand een koperen duit. Hij riep woedend: "Zoo waar ik een barbier ben, gaat 't hier niet zuiver toe."

Doktor Faustus bleef dus in de stad, en iedereen hoorde, wat hij met den dukaat had uitgetooverd. Eens kwam hij 's avonds in het Hooghuis, en hij riep zijn knecht. "Trek me de laarzen uit."

De knecht knielde en trok de laars van doktor Faustus' linkervoet. Daarna begon hij met de rechter—Dat ging niet zoo gemakkelijk. "Och jongen—je kunt niet trekken."

De knecht had zijn ponteneur en hij rukte nu met alle macht, zóó hard, dat hij het been uit doktor Faustus' lichaam trok. Dit vond doktor Faustus niet aangenaam, hij schreeuwde, dat 't een aard had. De waard kwam toegelopen.

"Wacht," peinsde deze (de Leeuwardensche hoteliers zijn niet van gisteren), "dat is een mooie manier, om het sinjeur eens te laten betalen. Weet je, wat ik doe? Ik berg 't been in de kast, en als hij weg gaat, heb ik een waarborg." Zoo gezegd, zoo gedaan.

Hij had echter een ander voor zich, dan hij meende. Wij, u en ik, zouden alles doen, om ons been terug te ontvangen, maar doktor Faustus verliet het logement hinkende, en gaf geen duit. Toch scheen hem dit na eenigen tijd te berouwen, althans hij keerde terug, om zijn rekening te vereffenen. Doch de waard was dom geweest: hij had 't been in 't water gegooid "Dan is de zaak in orde," zei doktor Faustus. "Jij 't been en ik 't geld." "Ja," antwoordde de herbergier. "Ja, dan is 't in orde." Zoodra de geleerde man op straat liep, groeide hem 't rechterbeen weer aan, en hij wandelde nu net als de gewone menschen.

Nog meer wandaden haalde doktor Faustus uit. Hij stelde voor, om op de Langepijp te gaan staan, met stroo onder zijn arm. Er waren in dien tijd veel heksen in Friesland: overal kon je die leelijke tsoensters aantreffen. "Jullie hebt moeite, om ze te kennen?" vroeg doktor Faustus. "Als ik op de Langepijp sta, zal iedere heks naar mijn stroo worden getrokken en ze zal er mij een halmpje van uitritsen. Daaraan kunt ge zien, wie tooveren kan en wie niet."

Natuurlijk stond men het hem nooit toe, want de vrouw van den burgemeester was een heks, en dat dus het bestuur der stad den vreemdeling liever buiten dan binnen Leeuwarden zag, is wel te begrijpen. Eens heeft hij 't heele Waagsplein met bloed overstroomd (zooals een fatsoenlijk mensch zijn tuin in een heeten zomer met water begiet), en daarmede had hij zijn banvonnis verdiend.

Faust moest Leeuwarden verlaten. Aan alle vier de stadspoorten zette men een bode, die had toe te zien, of Faust de stad uitging. De burgemeester ging in 't raadhuis zitten, en wachtte. Al heel gauw kwam een bode aanrennen, die hijgde: "Doktor Faustus is door mijn poort vertrokken." Nauwelijks had hij dit gezegd, of een tweede bode stormde binnen met de mare: "Doktor Faustus is door mijn poort vertrokken," en hij werd verdrongen door een derden bode, die jubelde: "Doktor Faustus is door mijn poort vertrokken. Daar kwam de vierde bode aanzetten, die al uit de verte riep: "Doktor Faustus is door mijn poort vertrokken."